

Information

Ret i polycentrisk og økologisk perspektiv

Hanne Petersen

Ovennævnte er titlen på et fælles forskningsprojekt som er påbegyndt pr. 1. maj 1990 af Kirsten Ketscher, Henrik Zahle og undertegnede - alle fastansatte ved Københavns Universitet.

Projektet er støttet af det danske Samfundsvidenskabelige Forskningsråd, der har bevilget penge til afholdelse af 3 studierejser og en mindre conference, samt til anskaffelse af edb-udstyr, løn til en studentermedhjælp og indkøb af tidsskrifter.

Der er imidlertid ikke bevilget frikøb fra hverken undervisning eller eksamen til nogen af de tilknyttede forskere, og forskningen udføres derfor inden for rammerne af den forskningsforpligtelse, der påhviler fastansatte universitetslærere. Dette forhold viser sig imidlertid allerede nu at indebære visse praktiske vanskeligheder for gennemførelse af et egentligt fælles forskningsprojekt. I praksis vil der formentlig snarere blive tale om parallelt forløbende forskningsprojekter inden for en fælles referenceramme. Dette understreges måske yderligere af, at vi i praksis kommer til at anlægge det polycentriske og økologiske perspektiv på de retsområder, vi i forvejen beskæftiger os med. Det vil for Kirsten Ketschers vedkommende sige socialretten og kvinderetten, for Henrik Zahles vedkommende forfatningsretlige problemstillinger og for mit eget vedkommende arbejdsretlige og kvinderetlige problemstillinger.

Så meget om de praktiske rammer for projektet. Herefter til det indholdsmæssige.

Om det polycentriske perspektiv

En beskrivelse af retten som polycentrisk indebærer et brud med den pyramidale retsopfattelse, der især har været knyttet til nationalstaten. Den pyramidale retsopfattelse fokuserer først og fremmest på loven som den centrale retskilde i et system, hvis formål i høj grad har været at understøtte nationalstatens enhed.

En polycentrisk retsopfattelse indebærer, at den retsinteresserede ikke begrænser sig til at beskæftige sig med bestemte afgrænsede og formelt definerede aktørgruppers normdannelse. Opfattelsen af loven som den centrale retskilde trænges i baggrunden til fordel for en øget interesse for andre retsformer og retskilder som sædvaner, kutymer, forholdets natur og informel ret. Ret genereres ikke blot i ét center - i toppen af pyramiden, men i en række forskellige centre eller fora. Rettens

forskellige udtryksformer bliver derfor af større interesse. (I den angelsaksiske verden bruges begrebet retspluralisme - legal pluralism om tilsvarende forståelser af retten).

Formålet med projektet er at forsøge at indkredse konsekvenserne (eller nogle af dem) af opbrydningen af den pyramidale retsopfattelse og overgangen til en polycentrisk og pluralistisk retsopfattelse. Det bliver en af opgaverne at undersøge, hvad konsekvenserne bliver for de grundlæggende retsvidenskabelige strukturer: for retskildelæren, disciplinopdelingen, de retlige grundbegreber etc. Som et eksempel kan nævnes opdelingen mellem offentlig ret og privat ret, der ikke kan fastholdes i sin nuværende form, hvor den først og fremmest er knyttet til formelle kriterier. Ud fra et polycentrisk perspektiv kan statsmagten - som et blandt flere normgenererende centre - ikke længere have monopol på definitionen af den almene interesse.

Formålet med at anlægge et polycentrisk perspektiv på retten er således at bidrage med både en kritik af den herskende retsopfattelse og at komme med forslag til en anden og mere advækat forståelse af både retsbegreb og retsorden. Både retsantropologien, retssociologien og nyere empirisk orienterede (ny-dogmatiske) retsvidenskabelige studier, der indeholder beskrivelser af retsformer og af normgenererende retlige rum, kan udgøre det deskriptive grundlag for denne teoriudviklingsopgave.

En af konsekvenserne af det polycentriske perspektiv på retten kan formentlig blive en ophævelse eller i hvert fald en opblødning af grænserne mellem de forskellige retsvidenskabelige deldiscipliner, der hidtil har nærmet sig retten fra hver deres vinkel og som har forsøgt at forstå og forklare retten med forskellige midler og metoder og ud fra forskellige formål. Grænserne mellem retshistoriske, antropologiske, sociologiske og dogmatiske behandlinger er måske allerede nu udvisket noget. Det er et spørgsmål, om der vil udvikle sig nye/andre måder at udforske og erkende ret på i takt med og som følge af en ændret forståelse af retsbegreb og retsorden. Det er også et spørgsmål, om *formålet* med at drive retsvidenskab vil ændre sig i denne proces.

Om det økologiske perspektiv

Det økologiske perspektiv på retten indebærer en nærmere undersøgelse og kritik af den herskende retsopfattelses værdigrundlag. Ønsket om at anlægge et økologisk perspektiv bygger på en antagelse om, at dette værdigrundlag i øjeblikket i en række henseender udgør en trussel mod en økologisk balance og bæredygtig udvikling - der i Brundtland-rapporten er defineret på den måde, at den sikrer imødekommelse af øjeblikkelige behov uden at gå på kompromis med de fremtidige generationers mulighed for at sikre deres behov. En række af de rettigheder og principper, der i vort retssystem anses for centrale - for eksempel ejen-

domsret som ubegrænset, økonomisk funderet rådgighedsret, samt *formelle* lighedsprincipper vil formentlig skulle tages i særdeles kritisk øjesyn.

På længere sigt er opgaven at deltage i arbejdet med udviklingen af en økologisk retsopfattelse. I de ansatser til en sådan, der i øjeblikket ses internationalt, foregår der bl.a. diskussioner om tilkendelse af juridiske rettigheder til planter og dyr (både til den "levende" og den "døde" »natur«). Dette kan ses som en videreudvikling af det klassiske menneskerettighedskoncept - der i sin historie illustrerer den vestlige retsopfattelses antropocentri - og androcentri - ganske tydeligt. Fra at have været begrænset til hvide mænd, forsøges konceptet nu udvidet til træer, bjerge og floder. Der er næppe tvivl om, at rettens antropocentri er et element, der må diskuteres grundigt i forbindelse med udviklingen af en økologisk retsopfattelse. Et af spørgsmålene er måske, om en sådan antropocentri skal overvindes ved en udvidelse af rettigheder til levende som døde, nutidige, fremtidige og fortidige elementer, og/eller om den (også) skal overvindes ved at begrænse eller forbyde flere handlinger foretaget af mennesker.

Ændringen af et retssystems værdigrundlag er naturligvis ikke en opgave som retsvidenskaben alene kan udføre. Men igennem kritikken af det dominerende værdigrundlag kan retsvidenskaben bidrag til en ændringsproces, og den kan tegne konturerne af processens retning ved at beskrive de ansatser til værdiskift, der allerede finder sted.

Gennem kombinationen af den polycentriske og den økologiske retsopfattelse kan det måske yderligere lade sig gøre at udsige noget om, hvilke retsformer og normgenerende rum der - i fællesskab og hver for sig - er særlig velegnede til at tage økologiske hensyn.

Afsluttende bemærkninger

Som det er fremgået er projektet endnu særdeles diffust - hvilket måske hænger sammen med, at de problemstillinger, der tages op er så grundlæggende. Som projektgruppe er vi særdeles interesserede i kontakter med enkeltpersoner eller grupper, der beskæftiger sig med tilsvarende eller tilnærmede problemstillinger.

Författarupplysningar:

Hanne Petersen, lektor i arbejdsret, København Universitet, Det Retsvidenskabelige Institut B, Studiestræde 6, 1455 København K.

Tlf.: 45 - 33 91 21 66